УДК 341.48/.49(091)
DOI https://doi.org/10.32782/2663-5984.2026/2.24

***Луценко Ю. В.***
https://orcid.org/0000-0002-8731-2941
Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

# ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: ВІД ЗВИЧАЄВИХ НОРМ ДО СУЧАСНОЇ КОДИФІКАЦІЇ

*У статті здійснено комплексний ретроспективний аналіз становлення та еволюції інституту воєнних злочинів у міжнародному праві – від перших звичаєвих, релігійно-моральних і сакральних норм до сучасної універсальної системи наднаціональної кримінальної юстиції. Актуальність дослідження зумовлена глибокою кризою сучасної архітектури міжнародної безпеки, спричиненою повномасштабною агресією Російської Федерації проти України. Цей конфлікт, що супроводжується масовими й системними порушеннями міжнародного гуманітарного права, актуалізував потребу переосмислення історичної логіки формування механізмів відповідальності для подолання сучасних викликів, пов'язаних із політизацією правосуддя та дефіцитом ефективного виконання рішень.*

*Досліджено ключові історичні етапи розвитку інституту: від локальних табу Стародавнього світу та лицарських кодексів Середньовіччя до масштабної договірної кодифікації XIX–XX століть. Визначено, що головними тригерами розвитку права війни завжди виступали глобальні збройні трагедії. Перша світова війна стимулювала ідею відповідальності вищих лідерів, а Друга світова війна в особі Нюрнберзького трибуналу назавжди знищила абсолютний державний імунітет та легітимність виправдання злочинів «виконанням наказів вищого керівництва».*

*Аналізується сучасна нормативно-правова база (Женевські конвенції та Римський статут), яка остаточно деміфологізувала державний суверенітет як «щит» для злочинців. Особливу увагу приділено інституційним обмеженням Міжнародного кримінального суду (МКС) щодо чіткого визначення суб'єкта злочину та доведення індивідуального умислу. Обґрунтовано новітню тенденцію до активізації національних судових систем третіх країн через принцип універсальної юрисдикції та створення спеціальних трибуналів, покликаних закрити чинні юрисдикційні колізії МКС.*

***Ключові слова:*** *історія права, воєнні злочини, закони і звичаї війни, злочини агресії, міжнародне кримінальне/гуманітарне право, індивідуальна кримінальна відповідальність, міжнародний правопорядок, військовополонений, комбатант, Міжнародний кримінальний суд, національна безпека, гармонізація законодавства, універсальна юрисдикція, Нюрнберзький трибунал, Женевські конвенції, Римський статут.*

**Постановка проблеми.** Феномен війни супроводжує людську цивілізацію протягом усієї її історії. Разом із еволюцією засобів руйнування та збройного насильства паралельно розвивалася правова думка, спрямована на обмеження жорстокості, захист некомбатантів та встановлення відповідальності за порушення законів і звичаїв війни [4, с. 4–16]. Інститут воєнних злочинів у сучасному міжнародному праві є результатом тривалого історичного процесу, що пройшов шлях від локальних сакральних табу до універсальної наднаціональної системи кримінальної юстиції.

Актуальність аналізу цього процесу зумовлена глибокою кризою сучасної архітектури міжнародної безпеки. Повномасштабна агресія Російської Федерації проти України, супроводжувана масовими, системними порушеннями міжнародного гуманітарного права (далі – МГП), актуалізувала потребу ретроспективного аналізу того, як формувалися механізми притягнення до відповідальності за воєнні злочини. Розуміння історичної логіки розвитку цього інституту дозволяє окреслити перспективи подолання сучасних викликів, пов'язаних із дефіцитом ефективного виконання

© Луценко Ю. В., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

рішень, політизацією міжнародних інституцій та забезпеченням невідворотності покарання для вищого військово-політичного керівництва держав-агресорів [2, с. 94–101].

Динаміка злочинності проти міжнародного правопорядку вказує на глибоку кризу світової системи безпеки. Боротьба за панування трансформувалася у численні воєнні конфлікти, що грубо порушують норми Розділу XX КК України. Якщо аналізувати поточну ситуацію в нашій державі, наразі ми бачимо аномальне зростання кількості тяжких злочинів: середня інтенсивність реєстрації нових випадків становить близько 300 епізодів щодня [6, с. 315].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Останнім часом питання, які стосуються історії розвитку інституту воєнних злочинів у міжнародному праві присвячені роботи Н. С. Андрейченко, М. І. Бажанова, І. В. Басистої, Г. М. Гриценко, Н. В. Дрьоміна-Волок, О. А. Мезеря, О. С. Плотнікова, В. Я. Тація, М. І. Хавронюка та інших науковців. Не дивлячись на те, що наукові праці зазначених вчених стосувалися історичних, міжнародних аспектів та написаних у різні періоди державотворення, праці цих науковців є підґрунтям до подальших наукових розвідок у цій царині.

**Постановка завдання.** Метою статті є комплексний ретроспективний аналіз становлення та еволюція інституту воєнних злочинів від ранніх звичаєвих норм до сучасної універсальної системи наднаціональної кримінальної юстиції. Дослідження актуалізоване повномасштабною агресією Російської Федерації проти України, яка спричинила глибоку кризу міжнародної безпеки та вимагає переосмислення наявних механізмів правосуддя.

**Виклад основного матеріалу.** Сьогодні глобальна система міжнародного правопорядку переживає період найглибшої трансформації з часів Другої світової війни. Збройна агресія РФ проти України стала каталізатором для переосмислення існуючих та створення принципово нових інституційних механізмів забезпечення правосуддя [13, с. 171]. Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, за своєю суттю, зазіхають на найбільш фундаментальні цінності світової спільноти, що вимагає не лише досконалої нормативної бази, а й ефективної системи органів, здатних реалізувати принцип невідворотності покарання незалежно від статусу злочинця [1; 5; 7; 8; 9; 10; 11; 12].

Враховуючи викладене, розглянемо питання, які стосуються історичних етапів розвитку інституту воєнних злочинів у міжнародному праві більш детально.

**1. Звичаєвий етап: релігійно-моральні та лицарські обмеження війни в епоху Стародавнього світу та Середньовіччя.** У додержавний період та на етапі ранньої державності війна сприймалася як стан абсолютного юридичного вакууму, де діяло прагматичне правило «горе переможеним» (*vae victis*). Життя, майно та свобода цивільного населення й полонених повністю належали переможцю. Проте навіть у стародавніх цивілізаціях виникали перші норми, які мали релігійно-сакральний або моральний характер:

**Стародавня Індія.** У Законах Ману (бл. II ст. до н. е.) містилися прямі заборони на вбивство беззбройних ворогів, тих, хто здався в полон, а також на використання підступної (отруєної) зброї та отруєння джерел води.

**Стародавній Китай.** Філософ і стратег Сунь-Цзи у трактаті «Мистецтво війни» наголошував на гуманному поводженні з військовополоненими заради залучення їх на свій бік.

**Античний світ.** Концепція *jus gentium* (права народів) передбачала недоторканність послів та необхідність офіційного оголошення війни.

У часи Середньовіччя еволюція обмежень ведення війни відбувалася під впливом християнської доктрини «справедливої війни» (*bellum justum*), розробленої Святим Августином та Томою Аквінським, а також під впливом лицарських кодексів честі. Лицарські статути формували перші правила корпоративної відповідальності: заборонялося вбивати лицаря, який здався і міг сплатити викуп, чинити насильство в церквах. Водночас ці норми мали виражений становий характер і не поширювалися на селян чи цивільне населення, залишаючи їх беззахисними перед свавіллям. Суттєвим кроком уперед стало Вестфальське мирне врегулювання 1648 року, яке затвердило систему суверенних держав. Війна перестала бути приватним актом помсти чи релігійним винищенням і перетворилася на міждержавний інструмент політики (*jus ad bellum*), що вимагав раціоналізації та правового супроводу [14, с. 181–182; 2, с. 94–101].

**2. Початок офіційної кодифікації законів і звичаїв війни у XIX столітті.** Перехід від звичаєвого права до договірного відбувся у другій половині XIX століття під впливом індустріалізації війни (появи вогнепальної зброї масового ураження) та розвитку гуманістичних ідей.

Першим в історії прецедентом детальної державної кодифікації став «Кодекс Лібера»

(1863 р.) – інструкція для армії США під час Громадянської війни, розроблена юристом Френсісом Лібером за наказом Авраама Лінкольна. Цей документ уперше на рівні національного акта чітко розмежував комбатантів і цивільних (некомбатантів), заборонив використання отрути, безпідставне знищення майна, мародерство, жорстокість заради жорстокості та катування полонених [20].

Паралельно розвивався міжнародний трек кодифікації, який розділився на дві основні галузі:

1) «*Право Женеви*» (*захист жертв війни*). У 1864 році з ініціативи Анрі Дюнана та новоствореного Міжнародного комітету Червоного Хреста було підписано першу Женевську конвенцію про поліпшення долі поранених у регулярних арміях, яка запровадила принцип нейтральності медичного персоналу та єдиний захисний знак – Червоний хрест [19];

2) «*Право Гааги*» (*обмеження засобів і методів ведення війни*). Результатом Першої (1899 р.) та Другої (1907 р.) Конференцій миру стали Гаазькі конвенції [18]. Ключовим документом стала IV Конвенція про закони і звичаї сухопутної війни [18]. Вона заборонила використання зброї, що завдає надмірних страждань (наприклад, розривних куль), бомбардування незахищених міст, а також зафіксувала відоме «застереження Мартенса» [18]. Цей принцип визначив, що навіть у невизначених правових випадках цивільні особи перебувають під захистом норм міжнародного звичаю, законів людяності та вимог суспільної свідомості [18].

Порушення положень Гаазьких конвенцій дістало назву «порушення законів і звичаїв війни», що стало першим офіційним юридичним вираженням поняття «воєнні злочини» [18].

**3. Міжвоєнний період та спроби встановлення індивідуальної відповідальності.** Перша світова війна продемонструвала повну неспроможність тогочасних міжнародних механізмів стримати технологічне варварство: застосування хімічної зброї, килимові бомбардування, депортації та масові вбивства цивільних осіб. Це змусило держави шукати шляхи криміналізації дій конкретних осіб, а не лише покладання фінансової відповідальності (репарацій) на переможену державу.

*Версальський мирний договір 1919 року* містив революційну статтю 227, яка передбачала організацію спеціального трибуналу для суду над німецьким кайзером Вільгельмом II за «найвищий злочин проти міжнародної моралі та святості договорів» [23]. Стаття 228 передбачала право союзників судити німецьких військових перед своїми трибуналами за воєнні злочини [23]. Попри те, що суд над кайзером не відбувся через відмову Нідерландів у його видачі, а Лейпцизькі процеси (1921–1922 рр.) над німецькими офіцерами завершилися символічними вироками через небажання Веймарської республіки карати власних громадян, міжвоєнний період заклав критично важливий прецедент [23]. Концепція індивідуальної кримінальної відповідальності лідерів держав за міжнародні злочини вперше вийшла з суто доктринального поля в практичну площину.

**4. Нюрнберзький та Токійський трибунали: злом концепції абсолютного суверенітету.** Жахи Другої світової війни та системний характер нацистських звірств (Голокост, табори смерті, тотальне винищення населення на окупованих територіях) унеможливили використання традиційних механізмів загальної амністії після укладення миру.

Підписання союзниками Лондонської угоди від 8 серпня 1945 року та затвердження Статуту Міжнародного військового трибуналу в Нюрнберзі здійсили правову революцію. Статут уперше чітко розмежував та класифікував три категорії найтяжчих міжнародних злочинів:

*Злочини проти миру*: планування, підготовка, розв'язання або ведення агресивної війни.

*Воєнні злочини*: порушення законів або звичаїв війни (вбивства, катування, депортації цивільних, вбивства військовополонених, безглузде руйнування міст і сіл).

*Злочини проти людяності*: вбивства, винищення, поневолення, депортація та інші нелюдські акти, вчинені щодо цивільного населення до або під час війни [16].

Аналогічні засади було покладено в основу Статуту Міжнародного воєнного трибуналу для Далекого Сходу (Токійський трибунал, 1946 р.) [17].

Сформовані Нюрнберзькі принципи докорінно змінили філософію міжнародного права:

*Скасування абсолютного державного імунітету*. Офіційне становище підсудного (навіть якщо він є главою держави чи міністром) не звільняє його від кримінальної відповідальності та не є підставою для пом'якшення покарання (принцип проти доктрини *Act of State*).

*Неприпустимість посилання на наказ начальника*. Виконання наказу уряду або керівництва не звільняє від відповідальності, якщо свідомий моральний вибір був фактично можливим для виконавця [16].

*Верховенство міжнародного права*. Той факт, що внутрішнє право держави не передбачає

покарання за дію, яка визнана міжнародним злочином, не звільняє особу від відповідальності перед міжнародним судом.

Нюрнберзький процес назавжди зафіксував, що суверенітет держави не є абсолютним щитом, який дозволяє безкарно нищити народи [16].

**5. Еволюція інституту у другій половині XX століття: Женевські конвенції та Спеціальні трибунали ООН.** У післявоєнний період відбулося закріплення нюрнберзької спадщини на універсальному конвенційному рівні. 12 серпня 1949 року було прийнято чотири фундаментальні Женевські конвенції про захист жертв війни, які діють і сьогодні:

*I Конвенція*: про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях.

*II Конвенція*: про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі.

*III Конвенція*: про поводження з військовополоненими.

*IV Конвенція*: про захист цивільного населення під час війни.

Ці Конвенції ввели поняття «серйозних порушень» (*grave breaches*), зобов'язавши держави-учасниці криміналізувати їх на національному рівні та карати винних незалежно від місця вчинення злочину (універсальна юрисдикція) [3]. У 1977 році вони були доповнені двома Додатковими протоколами [3].

У 1990-х роках, після завершення Холодної війни, Рада Безпеки ООН заснувала спеціальні (*ad hoc*) трибунали, які зробили новий практичний внесок у розвиток інституту:

*Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії* (*МТКЮ, 1993 р.*). Притягнув до відповідальності вищих політичних та військових лідерів (зокрема Слободана Мілошевича) за воєнні злочини на території розпаду Югославії [22].

*Міжнародний трибунал щодо Руанди* (*МТР, 1994 р.*). Вперше кваліфікував системне сексуальне насильство у конфлікті як воєнний злочин та елемент геноциду, а також засудив керівників пропагандистських медіа за підбурювання до звірств [22].

**6. Сучасна кодифікація: Римський статут МКС та виклики XXI століття.** Вершиною матеріально-правової кодифікації інституту відповідальності стало прийняття 17 липня 1998 року Римського статуту, який заснував постійно діючий Міжнародний кримінальний суд (далі – МКС) у Гаазі (розпочав роботу у 2002 році) [15].

Стаття 8 Римського статуту є найважливішою та найбільш деталізованою анатомією воєнних злочинів в історії міжнародного права. Вона розділяє воєнні злочини на чотири блоки залежно від характеру конфлікту (міжнародний чи неміжнародний) та правового джерела норми (серйозні порушення Женевських конвенцій чи інші серйозні порушення законів і звичаїв війни).

Сучасний перелік воєнних злочинів за Римським статутом включає:

– умисне спрямування нападів на цивільне населення, цивільні об'єкти чи гуманітарний персонал;

– умисне здійснення нападів, коли відомо, що вони призведуть до надмірної супутньої шкоди серед цивільних;

– використання цивільних осіб як «живого щита», депортацію населення (зокрема депортацію дітей);

– мародерство, катування, використання забороненої зброї та екологічні злочини (завдання тривалої, масштабної і серйозної шкоди навколишньому природному середовищу) [15].

**Сучасні виклики.** На поточному етапі інститут відповідальності стикається з кризою ефективності. По-перше, це пов'язано з кризою виконання рішень: МКС не має власного інституту поліції і повністю залежить від політичної волі держав щодо фізичного арешту підозрюваних осіб (що чітко ілюструє ситуація з ордерами на арешт вищих посадових осіб РФ у контексті агресії проти України).

По-друге, викликом є гібридний характер конфліктів та нові технології: розвиток штучного інтелекту, автономних бойових систем (дронів-камікадзе без участі людини-оператора), поява приватних військових компаній та транскордонні кібератаки проти об'єктів критичної цивільної інфраструктури (лікарень, енергомереж) створюють складні «сірі зони» для класичного визначення суб'єкта злочину та доведення індивідуального умислу. Як наслідок, спостерігається тенденція до активізації національних судових систем третіх країн через принцип універсальної юрисдикції та створення спеціальних трибуналів, покликаних закрити юрисдикційні колізії МКС.

**Висновки.** Історія розвитку інституту воєнних злочинів відображає тривалий і складний шлях людства від усвідомлення необхідності обмеження жорстокості під час війни до формування імперативних норм міжнародного права. Цей інститут еволюціонував від релігійно-моральних звичаїв Стародавнього світу та лицарських кодексів Середньовіччя через масштабну договірну кодифікацію XIX–XX століть до створення

універсального міжнародного кримінального судочинства.

Ключовими тригерами розвитку інституту завжди виступали масштабні збройні трагедії. Перша світова війна стимулювала ідею відповідальності лідерів, а Друга світова війна в особі Нюрнберзького трибуналу назавжди знищила абсолютний державний імунітет та легітимність виправдання злочинів «виконанням наказів вищого керівництва». Сформована нормативно-правова база, втілена в Женевських конвенцій та Римському статуті, назавжди демістифологізувала державний суверенітет як «щит» для злочинців.

Головним викликом сучасної цивілізації залишається не відсутність матеріальних норм, а забезпечення їхньої імперативної реалізації, подолання політичних бар'єрів та адаптація права до реалій гібридних технологічних воєн, щоб кожен воєнний злочинець постав перед правосуддям.

**Список літератури:**


1. Березніков О. Родовий об'єкт злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. *Юридичний вісник*. 2019. № 3. С. 155–160. URL: https://yurvisnyk.in.ua/v3_2019/26.pdf
2. Гриценко Г. М., Мезеря О. А. Історико-правові засади криміналізації воєнних злочинів. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2026. № 1 (51). С. 93–105. DOI: https://doi.org/10.33216/2218-5461/2026-51-1-93-105.
3. Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року та Додаткові протоколи до них від 08 червня 1977 року / Міжнародний комітет Червоного Хреста. Женева, 2010. 420 с.
4. Історія розвитку інституту воєнних злочинів у міжнародному праві: від звичаєвих норм до сучасної кодифікації: Науково-аналітична доповідь. Харків, 2025. 18 с.
5. Луценко Ю. В. Доктринальні положення кримінально-правової політики держави у сфері забезпечення воєнної безпеки України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2019. Вип. 138. С. 84–96. DOI: http://dx.doi.org/10.17721/apmv.2018.138.0
6. Луценко Ю. В. Міжнародні злочини в національному вимірі: трансформація Розділу XX КК України та імплементація стандартів Римського статуту. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2026. Том 36 (75). № 3. С. 315–321. DOI https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2026.3/48
7. Луценко Ю. В. Політика держави у сфері боротьби зі злочинністю в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2024. Том 35 (74). № 4. С. 86–93. DOI https://doi.org/ 10.32782/TNU-2707-0581/2024.4/15
8. Луценко Ю. В. Поняття та зміст воєнної безпеки України у світлі сучасних викликів та загроз. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2018. Вип. 137. С. 33–47. DOI: http://dx.doi.org/ 10.17721/apmv.2018.137.0.33-47
9. Луценко Ю. В. Поняття, система та класифікація видів безпеки в контексті міжнародного правопорядку. *Соціально-правові студії*. 2019. Вип. 4 (6). С. 31–39. DOI: http://dx.doi.org/10.32518/2617-4162-2019-4-31-39
10. Луценко Ю. В. Правові аспекти класифікації злочинів проти воєнної безпеки України, які віднесені до Розділу I Особливої частини КК України (Злочини проти основ національної безпеки України) (Частина 1). *Соціально-правові студії*. 2020. Вип. 3(9). С. 8–17. DOI: http://dx.doi.org/10.32518/2617-4162-2020-3-8-17
11. Луценко Ю. В. Правові засади формування та реалізації воєнної політики України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 4. С. 130–136. URL: https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1736
12. Луценко Ю. В. Теоретико-правові аспекти воєнної сфери в системі державної безпеки України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 3(32). С. 49–53. DOI https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i3(32).602
13. Луценко Ю. В. Трансформація системи міжнародних злочинів та гармонізація кримінального законодавства України з нормами Римського статуту: теоретико-правові аспекти, проблеми та перспективи імплементації. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2026. Том 37 (76) № 1. С. 170–178. DOI https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2026.1/26
14. Передерій В. В. Історія виникнення та розвитку законодавства про військові злочини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 5. С. 180–183. URL: https://lsej.org.ua/5_2018/50.pdf
15. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року (включно з поправками). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588
16. Agreement for the Prosecution and Punishment of the Major War Criminals of the European Axis, and Charter of the International Military Tribunal. London, 8 August 1945. URL: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.2_Charter%20Nuremberg%20Tribunal.pdf
17. Charter of the International Military Tribunal for the Far East. Tokyo, 19 January 1946. URL: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.3_Charter%20Tokyo%20Tribunal.pdf

18. Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907. URL: https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/195

19. Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded in Armies in the Field. Geneva, 22 August 1864. URL: https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/120

20. Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field (Lieber Code): General Orders № 100. April 24, 1863. URL: https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/110

21. Statute of the International Criminal Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Genocide and Other Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of Rwanda. UN Security Council Resolution 955. 8 November 1994. URL: https://unictr.irmct.org/sites/unictr.org/files/legal-library/100131_statute.pdf

22. Statute of the International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991. UN Security Council Resolution 827. 25 May 1993. URL: https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf

23. Treaty of Peace between the Allied and Associated Powers and Germany (Treaty of Versailles). June 28, 1919. Part VII: Penalties. URL: https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000002-0043.pdf

**Lutsenko Yu. V. HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF THE INSTITUTION OF WAR CRIMES IN INTERNATIONAL LAW: FROM CUSTOMARY NORMS TO MODERN CODIFICATION**

*The article provides a comprehensive retrospective analysis of the formation and evolution of the institution of war crimes in international law – from the earliest customary, religious-moral, and sacred norms to the modern universal system of supranational criminal justice. The relevance of the study is driven by the profound crisis of the modern international security architecture caused by the full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine. This conflict, accompanied by massive and systemic violations of international humanitarian law, has highlighted the need to rethink the historical logic behind the formation of accountability mechanisms in order to overcome contemporary challenges related to the politicization of justice and the deficit of effective enforcement of decisions. The key historical stages of the institution's development are explored: from the local taboos of the Ancient World and the chivalric codes of the Middle Ages to the large-scale treaty codification of the 19th and 20th centuries. It is determined that global armed tragedies have always acted as the main triggers for the development of the law of war. The First World War stimulated the idea of the accountability of senior leaders, while the Second World War, through the Nuremberg Tribunal, permanently destroyed absolute state immunity and the legitimacy of justifying crimes by "following superior orders". The modern regulatory framework (the Geneva Conventions and the Rome Statute) is analyzed, which ultimately demythologized state sovereignty as a «shield» for criminals. Particular attention is paid to the institutional limitations of the International Criminal Court (ICC) regarding the clear definition of the subject of a crime and proving individual intent. The latest trend towards the activation of national judicial systems of third countries through the principle of universal jurisdiction and the creation of special tribunals designed to resolve the existing jurisdictional conflicts of the ICC is substantiated.*

***Keywords:*** *history of law, war crimes, laws and customs of war, crimes of aggression, international criminal/humanitarian law, individual criminal responsibility, international legal order, prisoner of war, combatant, International Criminal Court, national security, harmonization of legislation, universal jurisdiction, Nuremberg Tribunal, Geneva Conventions, Rome Statute.*

Дата першого надходження статті до видання: 01.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 31.07.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.10.2026